

The Doctrine of Non-Resistance and Its Antithesis

Autor: H. Lanz

Zdroj: International Journal of Ethics, Oct., 1926, Vol. 37, No. 1 (Oct., 1926), pp. 53-66

Vydavatel: The University of Chicago Press

Stabilní URL: <https://www.jstor.org/stable/2378206>

UČENÍ O NEODPOROVÁNÍ A JEHO ANTITEZE

H. LANZ

Spor naznačený v názvu tohoto článku je velmi starý. Stručně řečeno se týká oprávněnosti použití násilí při obraně toho, co se zdá být dobré. Zastánci nekladení odporu to popírají a tvrdí, že násilí je vždy zlo a že nikdy není dobré zlo produkovat. Jejich odpůrci naproti tomu tvrdí, že bez praktikování násilí nelze žít, že úplné zdržení se násilí v jakékoli formě by přineslo úplný kolaps společensky organizovaného života. V tomto sporu, stejně jako [jak se mi zdá] ve všech etických problémech, musíme rozlišovat dva prvky: (1) racionální prvek důkazu, neboť obě strany se snaží dokázat svůj názor rozumnými argumenty; (2) emocionální prvek volní-preference, který nás nutí sympatizovat s jedním konkrétním řešením bez ohledu na jakékoli argumenty. Tento druhý prvek budu nazývat podnětem (či impulsem). Racionální aspekt sporu lze vhodně vyjádřit formou dialektického procesu.

TEZE: FILOZOFIE ZDRAVÉHO ROZUMU A BEZPEČÍ

Učení o neodporování je zcela nepraktické, nemorální a logicky absurdní. Jeho zastánci nám říkají, že bychom neměli zlu odporovat zlem. Udeří-li tě někdo do jedné tváře, nastav mu i druhou; vezme-li ti někdo plášť, dej mu i kabát. Sentimenty tak krásné se mohou zdát velmi poučné těm, kteří nikdy neočekávají, že by je někdo do tváře [skutečně] udeřil, a věří, že když je někdo okrade o plášť, policie ho najde a zloděje potrestá. Pokud však někdo vezme takové učení vážně a pokusí se ho třeba uvést do praxe, brzy zjistí, že toto přikázání je v rozporu s jeho svědomím. Snad je pravda, že když mě někdo udeří do tváře, mohu se pokusit nastavit druhou, načež mě útočník nejspíš udeří znovu. Ale když vidím, jak surovec týrá dítě nebo černocho napadá bílou ženu, není snad mou nejprošší povinností zasáhnout a použít všechny prostředky, které jsou v mé moci, včetně obyčejného fyzického násilí, abych té násilnosti zabránil? Je vůbec vhodné nechat zločince utéci z vězení?

Praktikování nekladení odporu by jistě náš společenský život zničilo. Společnost bez praktikování násilí nemůže žít. Musíme chránit svůj majetek; což znamená, že musíme udržovat soudy a policii, aby dopadly zloděje a postavily je před soud. Musíme chránit svou svobodu; to znamená, že musíme mít určitý mechanismus násilí, abychom prosadili ten stupeň společenského řádu, který jediný zajišťuje naši bezpečnost a svobodu. Jsme povinni chránit svou zemi; to znamená, že musíme udržovat silnou armádu a námořnictvo na obranu naší civilizace.

A koneckonců zásada nekladení odporu, pokud by byla skutečně realizována v praxi, by zničila sama sebe a automaticky by se změnila ve svůj opak. Představte si anarchistickou společnost, která by neměla žádné soudy, neudržovala žádné armády a nikomu neukládala žádné tresty. Pro její existenci by byla nutná dokonalá absence zla. Jinak by nemohla existovat, protože jakékoli nekonečně malé množství zla by ji v dlouhodobém horizontu zničilo. Kdyby však neexistovalo zlo, neexistovalo by nic, proti čemu by bylo možné zásadu neodporování uplatňovat. Anděl v ráji tuto podivnou frázi lidských proroků nikdy nemohl pochopit. V reálném životě by se taková společnost brzy stala společností šťastných nemluvňat, která nemají žádné konflikty, žádné potíže kromě těch, které jim způsobila příroda. Je však dobře známo, že podmínky relativně dokonalého štěstí jsou pro rozvoj

morálního citění velmi nepříznivé. Lidé žijící v takových podmínkách brzy ztratí smysl pro odpovědnost a utrpení a brzy se z nich nestane nic jiného než dokonalí egoisté. Jinými slovy, zásada neodporování, která je v podstatě zbraní proti zlu, nutně ztratí svou platnost, jakmile se podaří dosáhnout jejího ideálu. Přináší totiž krajně nežádoucí stav společenské spokojenosti a osobní samolibosti. Tato zásada má pouze relativní hodnotu, tj. je platná pouze do té míry, do jaké existuje její opak, tedy praxe násilí. Jejím ideálem je však absence násilí. V honbě za svým vlastním ideálem tak páchá logickou sebevraždu. Stejně jako většina pravd radikalismu má hodnotu především v kritice opačného názoru. A jako většina radikálních pravd, které se dostanou do kontaktu s reálným životem, se ukáže jako příliš nejistá, než aby se na ni dalo spolehnout, a snadno přejde ve svůj opak. Co je lidsky idealističtějšího než sen o Kristu? A co může být nelidštěji kruté než historické křesťanství s úřadem svaté inkvizice jako jeho vrcholem?

ANTITEZE: TEORIE NEODPOROVÁNÍ

Je zcela zbytečné diskutovat o etickém přikázání odděleně od konkrétní situace, která mu dává život a smysl. Výše uvedená ilustrace týraného dítěte nebo napadené ženy není z těch, které by zásadě neodporování dávaly život a smysl. Síla této doktríny spočívá ve zcela jiném směru. Konkrétní situace, z níž princip historicky vyplývá jako problém, spočívá ve skutečnosti a věčné přítomnosti společenského násilí. Existuje mnoho sociálního zla, které jsme díky tradicím a konvencím zvyklí považovat za dobro. Jedním z takových zel, která jsou obecně považována za dobrá, je například válka. Dalším je přemíra politické moci svěřené státu. Téměř všichni významní zastánci ne-odporu se dostali do konfliktu se státem. Právě proti státu, a v žádném případě ne proti zlým jednotlivcům, byla zaměřena jejich propaganda. Teorie neodporování je především sociální doktrínou; má být praktikována ve prospěch společnosti, a nikoliv pro spásu vlastní duše.

V tomto smyslu není zásada nekladení odporu osobní záležitostí. Neznamená ochotu jednotlivce snášet soukromá příkoří nebo se podrobit jakémukoli extrému tvrdého zacházení. Je to metoda sociální práce. Odporovat zlu v tomto smyslu znamená neúčastnit se funkcí skupiny nebo státu, které vedou k otevřenému nebo skrytému násilí. Tolstoj říká:

Mýlíme se, když říkáme, že křesťanské učení se zabývá pouze spásou jednotlivce a nemá nic společného s otázkami státu. ... Moje osobní existence je zapletena s existencí státu a stát ode mne vyžaduje nekřesťanskou činnost, která je v přímém rozporu s Kristovými příkazy.

Základní pokrytectví takzvané křesťanské civilizace spočívá v tom, že neodporování odsouvá do postavení osobní záležitosti. Tolik slyšíme, zejména z kazatelny, o spravedlivém životě, duchovním pokoji, lásce k nepřátelům a podobně. Nejméně dvaapadesátkrát za rok jsme co nejslavnostněji vyzýváni, abychom nesoudili, neodsuzovali. A přesto průměrného člověka málokdy napadne, že tato slova mohou znamenat něco důležitějšího než jen zdržet se pomluv nebo být zdvořilí k těm, které nemáme rádi. Vážný význam těchto slov spočívá v jejich sociálním aspektu. Nesoudit znamená – podle Tolstého – „nevytvářet soudy pro souzení bližních“. Milujte své nepřátele znamená: „Nebojujte s nepřáteli“ – to znamená „nechodte do války“. S ohledem na stejný sociální aspekt „milování nepřátele“ hlásá George Fox světu:

To je naše svědectví celému světu: „Všechny krvavé zásady a praktiky naprosto popíráme; se všemi vnějšími válkami a sváry a bojem [vedeným] vnějšími zbraněmi za jakýmkoli účelem nebo pod jakoukoli záminkou.

Mnohem dříve stejnou zásadu hájil i Čech Petr Chelčický. Ten píše:

Boží lid by měl hledat Boha celým srdcem a zachovávat pravdu a náklonnost ke všem lidem, ať jsou to přátelé nebo nepřátelé; nikomu by neměl přát ani činit zlo, a pokud se mu něco takového stane, měl by to trpět bez pomsty a neodplácet zlým za zlo ani dobrému, ani zlému.

Zdá se, že ve středověku bylo učení o neodporování mnohem populárnější, než se obecně předpokládá. Tento názor naznačuje studium středověkých herezí. Kacíř je radikál, socialista středověku. Náboženství je pro něj pouze formou, do níž je zvyklý oblékat své sociální přesvědčení a aspirace. Středověké náboženské spory byly často vyvolány takovými nepochopitelnými malichernostmi, jako je například počet prstů použitých při [znamení] křížování nebo místo, které zaujímal Satan před svým pádem. Takové maličkosti nás udivují. A přesto nesmíme zapomínat, že takové zmatené teologické hádanky jako tyto se týkaly významných společenských otázek. Nedávno jsem studoval jistou středověkou herezi, která vznikla v Bulharsku asi v desátém století. Příslušníci této sekty si říkali bogomilové. Koncem 12. století bogomilství přerostlo hranice Bulharska a stalo se univerzální evropskou herezí. Na počátku 13. století byla celá jižní Evropa od Španělska až po Bospor lemována řetězcem bogomilských osad. V různých zemích nesou tyto osady různá jména. V bulharštině „bogomil“ znamená přítel boží. Ve Francii se jim říkalo albigenští, v Itálii pararéni. Ve svém učení a mnoha zvycích byli předchůdci protestantského puritanismu. V některých lokalitách se dokonce nazývali katary, tj. čistými, a hlásali čistý a nezkažený život původních křesťanských obcí. Odmítali všechny svátosti a všechny hodnosti ve státě i v církvi. Byli přísnými „zakazovači“ (dosl. prohibicionisty) a napsali knihy o původu vinařství, v nichž bylo definitivně a odůvodněně dokázáno, že vinařství pochází od ďábla. V jedné brožuře naznačovali, že slavný strom zla, z něhož Adam a Eva jedli ovoce, nebyla jablonoň, ale zhoubná vinná réva. Jejich hlavní životní zásadou, která tolik dráždila církve a civilní úřady, však bylo neodporování. Podle oficiálních zpráv v četných soudních řízeních proti nim „neposlouchali úřady, nabádali lidi, aby neposlouchali krále, a odmítali chodit do války“.

Skutečný původ tohoto učení je však ještě starší. Mají ho [totiž] všechna náboženství. Čína je podle svědectví hraběte Keyserlinga klasickou zemí neodporování. Není pochyb o tom, že základní myšlenkou taoismu je myšlenka nekladení odporu. Lao-c' obhajuje nečinnost jako nejvyšší prostředek proti všemu zlu. Tato metoda je podle něj všemocná: „Když člověk dospěl k tomuto bodu nečinnosti, není nic, co by nemohl udělat.“ V tomto bodě je tedy nečinnost pro člověka nejvhodnější. „Království člověk získává díky svobodě od činnosti a cílevědomosti.“ Dále říká: „Rozmnožení zakazujících nařízení v království zvyšuje chudobu lidí. Čím více je zákonodárství na odiv, tím více je zlodějů a lupičů.“ Na tomto základě doporučuje svou zásadu „vládnutí bez vlády“. Jedním z prvních Mohamedových přikázání bylo přikázání: „Je dobré přemáhat zlo dobrem a je špatné vzdorovat zlu zlem“. A v Koránu najdeme i takové výroky, jako je tento: „Jestliže tě někdo udeří a při úderu upustí svou hůl, zvedni ji a znovu mu ji podej.“ To je snad ještě závaznější než naše slavné nastavování druhé tváře. Kristův přínos k učení o neodporování je dobře znám.

Celkově lze argumenty pro praktikování neodporování shrnout následovně: Teze tvrdí, že násilí je nezbytné. Organizovaná společnost nemůže žít bez praktikování násilí. Musíme chránit svůj majetek, svobodu a vlast – slavnou triádu zdravého rozumu. Poměrně nedávno se na scéně objevil další ideál společenské jednoty – civilizace. Násilí však na obranu svého majetku, svobody a civilizace praktikujeme již dva tisíce let, přesto zlo téměř všeho druhu, které historie zná, beznadějně přetrvává. Nepodařilo se nám vymýtit zlo násilím. Díky věčnému násilí se dějiny lidstva jeví jako vrcholný nesmysl. Před osmnácti sty lety Římská říše na obranu civilizace bojovala proti křesťanství. V tomto boji si římské autority v žádném případě nepočínaly jako barbaři. Naopak to byli vysoce kultivovaní lidé, kteří se zcela vážně zabývali tím, co bylo v té době nepochybně považováno za vážnou hrozbu pro civilizaci. Křesťané, kteří nemohli dělat nic jiného, praktikovali neodporování. A zvítězili. Brzy však na své vítězství navázali organizováním válek proti mohamedánům a pronásledováním židů a kacířů. Tato nová forma „obranu civilizace“ vyvrcholila zřízením svaté inkvizice. Krutosti inkvizice doprovázené neuvěřitelnou úřední korupcí v církvi daly vzniknout novému typu opozice, který našel své vyjádření v protestantském hnutí. Ve staletém boji mezi katolíky a

protestanty používaly obě strany násilí. Je nesprávné představovat si protestanty jako trpící a zneužívané a vždy v právu. Když protestanti obsadili katedrálu v Nimes, dav vzal z oltáře velký kříž, vláčel ho ulicemi a na každém rohu ho zbičoval.

Večer byl před katedrálou rozdělán oheň a na něj byly naházeny archivy církevních orgánů, svaté obrazy, relikvie svatých, ozdoby oltáře i samotná Hostie. Všechno shořelo na popel.

Při nepokojích bylo zabito mnoho katolíků. Protestanti, neméně než katolíci, uměli své slavné ideály dokazovat vraždami a drancováním. Šlechtici z doby Ludvíka XIV. podřezávali svým sedlákům žaludky a hřáli si nohy v jejich krvi. A o půl století později se jim rolníci odvděčili tím, že jim podřezali krky a pověsili je na pouliční lampy. Nešlo o individuální rozhořčení. Na obou stranách docházelo k systematickému vyvražďování, které trvalo desítky let a každé nové období přinášelo jen novou formu útlatku a násilí. Devatenácté století bylo poměrně klidné, a proto nepřiměřeně optimistické. Z jeho zdánlivého klidu vyvstává nový a hrozivý konflikt, který se může ukázat jako nebezpečnější a katastrofálnější než středověké náboženské války. Vzhledem k tomu všemu se volání odpíračů svědomí všech dob a zemí stává hodným větší úcty. Můžete mít ideály, volají na nás; jen kdybyste se zdrželi boje na jejich obranu! Po tisíce let zkoušíte svou metodu odporu proti zlu násilím. Nyní zkuste naši, zkuste to naopak. Nepodařilo se vám vyhladit zlo zlem. Nyní se ho pokuste vyhladit dobrem. Nezdá se vám, že neodporování může být nejlepší, možná jedinou metodou, jak dosáhnout toho, v co lidé po celé dějiny marně doufali, že dosáhnou násilím?

Tím se platnost teze obrací sama proti sobě. Teze je platná, protože se zdá být rozumné použít násilí ve prospěch společnosti. Toto „blahodárné násilí“ však bylo příčinou tolika zla, že se nabízí otázka, zda by nebylo účelnější nechat svět řídit násilím neúčinným a přestat si hrát na dobrodince. Konečného cíle odporu je snad lépe dosáhnout neodporováním. Nebo řečeno Hegelovou terminologií: *es hat das Andere seiner selbst an sich* (svým protipólem, či něčím jiným ze sebe?).

PSEUDODIALEKTICKÉ SMĚSI

Učení o neodporování je tedy pouze jedním ze složitých dialektických procesů, jehož druhým pólem je filozofie zdravého rozumu a bezpečí. Každý z nich, je-li pojímán samostatně, nutně přechází do druhého. *Jedes hat das Andere seiner selbst an sich* (každý z nich má v sobě to druhé). Aby bylo možné oba extrémy smířit, je třeba, najít vyšší koncept, který bude obsahovat obě pojetí jako nezbytné prvky sebe sama. Směšovat extrémy je přinejmenším naprosto nefilozofické. Nelze dosáhnout řešení dialektického problému pouhým sloučením protikladných pojmů, jako je černá a bílá, jejichž výsledkem je odstín šedé. Právě takové jsou však četné kompromisy, které se v dějinách sporu nabízejí. Církevní otcové, zejména řečtí, byli velmi aktivní ve vymýšlení intelektuálních schémat, jak rehabilitovat křesťanské učení před přísným tribunálem zdravého rozumu. Nemohu zabíhat do podrobností všech těchto četných pokusů. O jedné formě kompromisu, která byla nedávno nabídnuta, se však zmínit musím. B. W. Bacon se ve svém eseji „Non-Resistance, Christian or Pagan?“ (Neodporování – [je to] křesťanské nebo pohanské?) snaží [sám sebe] přesvědčit, že Ježíš učí neomezenému neodporování jen tam, kde jde pouze o osobní a sobecké zájmy, „ale odporu až do krve tam, kde jde o Boží království a jeho spravedlnost“. Zdá se mi, že považovat učení o nekladění odporu za učení s pouze individuální aplikací je intelektuální pokrytectví. Je to směšování zásad, nefilozofický kompromis.

Zdá se mi zcela jasné, že jakékoli nadějně řešení tohoto sporu musí být založeno na kritice předpokladů společných pro tezi i antitezi. Oba argumenty mají rozhodně utilitární (tj. praktickou) povahu. Jediným východiskem ze sporu je tedy útok na jeho utilitární předpoklady. Popřít utilitarismus (tj. prospěchářství či důraz na užitečnost) však znamená

postavit se na stoickou koncepci: ať už budou výsledky jakékoliv, vždy plň svou povinnost. Konání dobra pro dobro samo se tak jeví jako správná syntéza obou extrémů. Oba jsou zcela možné, ne proto, že by jeden z nich vedl k praktickému řešení všech historických obtíží, ale proto, že za daných okolností může být kterýkoli z nich správný, tj. nařízený našim svědomím jako naše povinnost. Podle ruského sociologa P. A. Sorokina může člověk společensky stimulovat jednání jiných lidí (1) tím, že určité věci dělá, a (2) tím, že určité věci nedělá. Člověk se může cítit uražen buď slovy, nebo někdy „pohrdavým mlčením“. Závažného přestupku se člověk může dopustit i zanedbáním svých povinností, tj. zločinnou nečinností. Jak jednání, tak nečinnost jsou společenskými faktory. Naše etické hodnocení těchto faktorů závisí do značné míry na okolnostech.

OTÁZKA IMPULZIVNOSTI (či SPONTÁNNOSTI)

Nejsou to však pouze racionální úvahy, které určují naši volbu etických postojů. Radikál dospívá ke svému radikálnímu přesvědčení nejen proto, že je považuje za pravdivé, ale z velké části proto, že mu vadí to, co nazývá úzkoprsostí konzervatismu. Na druhé straně to, co konzervativce vede k volbě jeho názoru, není jeho pravdivost, dokonce ani přesvědčení, že věci tak, jak jsou, se navždy ukáží jako nejlepší – neboť to není konzervatismus, ale filistinství –, ale do značné míry jeho podráždění vůči radikálům. Kdyby nebylo radikálů, těžko bychom mohli očekávat, že mezi námi budou nějakí konzervativci. Mnohé z toho, co nazýváme svým politickým přesvědčením, je dáno impulzivní (spontánní) nechutí k našim oponentům a jejich názorům. Tento druh nechuti, toto zvláštní podráždění v nás roste prostřednictvím společenských vlivů. Není založeno na našem charakteru, ale závisí do značné míry na okolnostech. Například děti vychovávané v radikálním prostředí mají často sklon být konzervativci a naopak. Zvířata takové impulsy postrádají. Není to záležitost biologická, ale společenská.

Mezi prvními křesťany bylo této sociální impulzivity hodně. Gibbon ve svém [díle] *Decline and Fall of the Roman Empire (Úpadek a pád římské říše)* vypráví, že když byl poprvé na veřejných místech vyvěšen edikt zbavující křesťany ochrany zákona, byl stržen rukou křesťana. Jeho provinění se rovnalo velezradě a zasluhovalo smrt.

Byl upálen, či spíše upečen na pomalém ohni, a jeho kati, horliví v pomstě za osobní urážku, kterou císaři uštědřil, vyčerpali všechny rafinovanosti krutosti, aniž by dokázali zkrotit jeho trpělivost nebo změnit stálý a urážlivý úsměv, který si i ve smrtelných mukách stále uchovával ve tváři.

Takové sebeovládání bylo možné pouze v důsledku nikoli teoretického přesvědčení, ale silného citu.

Podněty (dosl. impulzy), které dnes vedou lidi k neodporování, jsou podobné povahy. Možná by bylo zajímavé zmínit se zde o jisté události z dějin ruské revoluce. Revoluční hnutí v Rusku představovalo téměř kompletní spektrum zářivých politických barev. Začalo umírněnou rudou barvou intelektuálního nihilismu, která přes všechny odstíny růžové vedla k intenzivní rudé barvě ekonomického bolševismu. Jako politická reakce na tuto krásnou barvu vznikla na počátku dvacátého století zlověstná černá černosotněnců. Je však zřejmé, že tak strašlivý název dali organizaci její političtí odpůrci. V jiných zemích by se pravděpodobně jmenovala Čestná legie, Národní liga nebo podobně. Byla to prostě a výhradně vlastenecká organizace a la Ku Klux Klan; „černá“ byla proto, že vlastenectví se v Rusku považovalo podle Tolstého za jeden ze sedmi [smrtelných] hříchů. S nástupem revoluce se však ideologická situace změnila; vlastenectví přestalo být chybou a stalo se ctností. V souladu s tím se černé změnilo v bílé. Všichni vědí, že v současné době probíhá v Rusku politický boj mezi rudými a bílými silami. Málokdo však ví, že v letech 1919-21 existovaly v Rusku také zelené armády. Těžké daně

uvalené na obyvatelstvo oběma stranami, neustálé rekvizice a neustálé změny vlády – například město Kyjev bylo asi dvacetkrát dobyt a opuštěno bílými – způsobily, že průměrný občan naprosto ztratil naději ve všechny strany a politické platformy. Tak jeden z rolníků zajatých bílými poznamenal, že všechny platformy jsou dobré a všechny strany špatné. Tento zvláštní pocit posloužil jako silný podnět k vytvoření velkých neutrálních jednotek, které si říkaly „zelení“. Jedná se o zárodek ne-odporu s minimem teorie a maximem spontaneity.

Je velmi příznačné, že v průběhu celých dějin civilizace se období sporadického oživení teorie ne-odporu vždy shodují s epochami, kdy se jedinec brání proti nějakému druhu politického útlaku. V Judsku pod římskou nadvládou povstal Kristus. Bílý teror římské vlády v prvních dvou stoletích po Kristu dal vzniknout příkladům odevzdanosti (dosl. rezignace) a sebezapření, které nemají v dějinách lidstva obdoby. Oživení a pozoruhodný rozvoj učenosti v Čechách v 15. století, vrcholící ve filozofii Petra Chelčického, byl přirozenou reakcí bezpečí-hledajícího-jedince na hrůzy husitských válek. George Fox, zakladatel Společnosti přátel, žil v době anglické revoluce. V nedávné době dostalo učení o neodporování nový impulz v zemi, kde byl myslící jedinec neustále ve stavu zoufalé sebeobraně proti vysoce utlačovatelským politickým režimům – v Rusku. Všude tam, kde se konzervativní a radikální síly dostanou do dlouhodobého konfliktu, mají tendenci se objevovat nejprve izolovaní jednotlivci, později skupiny a organizace, které se tak či onak přiklání k praktikování ne-odporu jako určitého druhu metodického protestu proti neustálému násilí bojujících stran. Částečně se tak děje proto, že jednotlivec je unaven neustálým a zdánlivě nekonečným bojem; začíná nedůvěřovat jakýmkoli stranickým apelům, jakékoli určité platformě [vyzývající] k nějaké akci. Za těchto okolností se mu neakce ve smyslu Lao-c' jeví jako přirozené a logické řešení. Ideály jsou nejen nejplastičtější, ale také nejkrutější ze všech tvorů. Pravdivé je básníkovy slovo:

Schrecklich ist des Tigers Zahn,
Doch das Schrecklichste der Schrecken
Ist der Mensch in seiner Wahn.

Hrozivý jest tygří zub,
však nejstrašnější z hrůz
je člověk ve svém šílenství.

Každý ideál v sobě skrývá zárodek násilí. Na dně sociálních a filozofických schémat J. J. Rousseaua lze matně rozeznat obraz Robespiera. Když se utlačované složky společnosti dostanou k moci, mění se v utlačovatele. Proto je naplněním křesťanství svatá inkvizice. Když člověk hledá pravdu, miluje ji a ctí. Když ji najde, cítí se zklamán – pravda se totiž příliš často velmi liší od toho, co od ní očekáváme. V každém géniovi žije nejednota; každá pravda obsahuje mnoho prózy (tzn. nánosů). Parafrázujeme-li našeho sedláka, můžeme říci, že každý ideál je dobrý, dokud zůstává doma [pod pokličkou]. Když se dostane na ulici, stává se velmi nebezpečnou skutečností. Podněcuje lidi k násilí. Z vnímání a nenávisti k tomuto „ideálnímu násilí“ pramení i podnět (či impulz) k neodporování.

ZÁVĚR

Jaký příkaz chování lze tedy na základě výše uvedeného rozboru nauky o neodporování doporučit? Máme praktikovat neodporování, nebo je naší povinností zlu odporovat? Domnívám se, že teoreticky nelze tuto otázku dovést k žádnému jednoznačnému závěru. Spor má všechny znaky antinomie (tj. neřešitelného rozporu). O tom samo o sobě svědčí i samotné trvání sporu již po dva tisíce let. V každém případě by bylo z mé strany troufalé rozhodnout se pro jednu z obou zásad. V praxi se však lidé rozhodnou pro jednu či druhou stranu převážně na základě toho, co je za konkrétních okolností životaschopněji oslovuje jako prostředek k uspokojení jejich sociálních pudů. Předepisovat nějakou určitou formu jednání pro všechny

okolnosti a všechny povahy by bylo zcela absurdní. Hodně záleží na druhu zla, kterému člověk v konkrétním případě čelí. Hrdina je jen stínem padoucha. Dějiny vytvářely a budou stále vytvářet situace, které vyžadují hrdinský odpor vůči zlu. Ve velkém davu je zcela nemožné se obejít bez použití loktů. Ve velkém zmatku idejí a tendencí, který utváří společenský život, je eticky nutné použít násilí. Ideje však naštěstí nemají lokty a nemohou bojovat. Musí za sebe nechat bojovat lidi. Kdyby lidé přestali bojovat, život by se zastavil a my bychom se nikam nedostali. K tomu, abychom šli dál, jsou zapotřebí hrdinové odporu.

Někdy však může být docela hrdinské zdržet se používání loktů. Když je v divadle vyhlášen požární poplach a dav v panice spěchá k východu, je povinností člověka zachovat klid a zůstat stát. Dovolte mi, abych tento článek zakončil příběhem. Když Mikuláš II. nastoupil na ruský trůn, rozhodl se věnovat moskevskému lidu velkorosý dar. V určitý den byli všichni pozváni na veřejné místo v Moskvě, aby obdrželi plechový pohár s císařovými iniciálami a malý sáček levných bonbonů. Touha po svatých relikviích je v lidské povaze tak silná, že se na místě shromáždily statisíce lidí, zámožných i profesionálních žebráků. Díky zvláštní ruské nedbalosti policie byl neustále rostoucí dav brzy zcela dezorganizován, policie ztratila kontrolu a carova štědrost skončila ztrátou stovek lidských životů. Mezi zabitými bylo mnoho dětí. Není v takovém davu rozumnější zdržet se použití loktů? Váš souseď možná poznamená, že je zcela zbytečné stát na místě. Nepoužitím své fyzické síly se „nikam nedostanete“. A přesto, není za daných okolností rozumnější se nikam nedostat? Je totiž tak důležité získat plechový hrnek a pytlík levných bonbonů? Kdyby se všichni v davu náhle rozhodli praktikovat nekladení odporu, nikdo by sice nezískal plechový hrnek, ale nikdo by nebyl zabit. Praktikováním odporu mnoho lidí získalo půl kila mizerných bonbonů, které se pak zbožně uchovaly mezi rodinnými relikviemi. Praktikováním nekladení odporu by dosáhli něčeho neskonalé rozumnějšího: všichni by se vrátili domů. Jak často přinášejí lidské dějiny v porodních bolestech, které stojí tisíce, ne-li miliony lidských životů, výsledky neméně iluzorní než plechové pohárky Mikuláše II. A jak užitečné je v takových obdobích epidemického šílenství praktikovat neodporování!

STANFORDSKÁ UNIVERZITA